

Sivistysvaliokunnan mietintö 13/1995 vp

Hallituksen esitys laiksi tekijänoikeuslain muuttamisesta

Eduskunta on 3 päivänä toukokuuta 1995 lähettänyt sivistysvaliokuntaan valmistelevasti käsiteltäväksi otsikossa mainitun hallituksen esityksen 8/1995 vp.

Valiokunnassa ovat olleet kuultavina neuvotteleva virkamies Jukka Liedes ja nuorempi hallitussihteeri Jorma Waldén opetusministeriöstä, hallintojohtaja Jussi Tunturi ja toimittaja Pekka Gronow Oy Yleisradio Ab:stä, lakimies Satu Lahtinen ja lakimies Sanna Haanpää Säveltäjien Tekijänoikeustoimisto Teostosta, apulaisjohtaja Lauri Rechartt Esittävien taiteilijoiden ja äänitteiden tuottajien tekijänoikeusyhdistys Gramexista, johtaja Kerstin Rinne Sanomalehtien Liitosta, lakimies Marja-Leena Tuomola Aikakauslehtien Liitosta, toimitusjohtaja Veikko Sonninen Suomen Kustannusyhdistys ry:stä, puheenjohtaja, kirjailija Jarkko Laine Suomen Kirjailijaliitosta, lakimies Miika Tarhio Suomen Muusikkojen Liiton ja Suomen Näyttelijäliiton edustajana, toiminnanjohtaja Arto Alaspää Suomen Ääni- ja kuvatallennetuottajat ÄKT ry:n ja Suomen elokuvatuottajien keskusliitto ry:n edustajana, säveltäjä Arthur Fuhrmann Säveltäjät ja Sanoittajat Elvis ry:stä ja lakimies Anita Prusila Suomen Teatteriliitto ry:stä.

Eduskunnan päätöksen mukaisesti perustuslakivaliokunta on antanut asiasta lausunnon sivistysvaliokunnalle (PeVL 1/1995 vp).

Hallituksen esitys

Esityksessä ehdotetaan muutettavaksi tekijänoikeuslaissa säädettyjä suoja-aikoja niin, että ne vastaavat Euroopan yhteisöjen lainsäädännössä asetettuja vaatimuksia.

Tekijänoikeuden suoja-aika ehdotetaan tekijänoikeuden ja tiettyjen lähioikeuksien suojan voimassaoloajan yhdenmukaistamisesta annetun neuvoston direktiivin mukaisesti pidennettäväksi 70 vuoteen tekijän kuolinvuodesta. Suoja-aika koskisi myös valokuvateoksia, joiden suoja

vastikään on siirretty erillisestä laista tekijänoikeuslakiin. Elokuvateoksen suoja-ajan laskemisesta ehdotetaan lakiin otettavaksi omat erityissäännöksensä. Se, joka julkistaa aikaisemmin julkaisemattoman ja julkistamattoman teoksen, saisi teoksen taloudelliset oikeudet 25 vuoden ajaksi. Esittävien taiteilijoiden sekä äänitteiden ja elokuvien tuottajien oikeuksien suoja-ajan laskemisesta lakiin otettaisiin uusia tarkempia säännöksiä.

Suoja-ajat pitenisivät myös siten, että suojan piiriin tulee uudelleen sellaista aineistoa, joka jo kerran on tullut vapaaksi. Tämän vuoksi lakiin ehdotetaan otettavaksi siirtymäsäännökset, joiden mukaan vapaaksi tulleen aineiston käyttö voisi tietyissä tapauksissa ja tietyin edellytyksin jatkua 31 päivään joulukuuta 1999.

Hallituksen esityksen mukaan lain oli tarkoitus tulla voimaan direktiivin mukaisesti 30 päivänä kesäkuuta 1995.

Valiokunnan kannanotot

Valiokunta toteaa, että tekijänoikeuden ja tiettyjen lähioikeuksien suojan voimassaoloajan yhdenmukaistamista koskeva direktiivi (93/98/ETY) on annettu 29.10.1993. Hallituksen esityksen mukaan Suomi vastusti direktiiviehdotuksen valmistelun aikana kansainvälisessä keskustelussa suoja-aikojen pidentämistä sekä periaatteellisista ja poliittisista että myös käytännöllisistä syistä. Erityisen kriittisesti Suomi on suhtautunut siihen, että suuri määrä teoksia ja muita kohteita tulee uudelleen suojatuiksi.

Hallituksen esityksen perusteluista ilmenevistä syistä Suomen kuitenkin täytyy saattaa lainsäädäntönsä direktiivin mukaiseksi. Sen vuoksi valiokunta puoltaa hallituksen esitykseen sisältyvän lakiehdotuksen hyväksymistä seuraavien huomautuksien ja muutosehdotuksien.

Sivistysvaliokunta on päättänyt ratkaisuun, jonka mukaan kaikkien EU- ja ETA-maiden teosten suoja säädetään yhdenmukaiseksi.

Valiokunta ehdottaa, että Suomessa säädetään myös Suomesta peräisin olevien teosten suoja 70 vuodeksi tekijän kuolinvuodesta. Valiokunta on päätenyt suoja-ajan pidentämiseen yleisesti täyteen direktiivin mukaisten suoja-aikojen pituuteen asti muun muassa sillä perusteella, ettei olisi kohtuullista, jos Suomessa annettaisiin ajan kulumisesta aiheutuvan suoja-aikojen tasoittamisen ajaksi omille teoksille lyhyempi suoja kuin esimerkiksi Saksasta peräisin oleville teoksille. Jos suoja ei säädettäisi yhdenmukaiseksi, voisi myös Suomesta riippumattomista syistä, mm. todennäköisesti Norjan ratkaisusta johtuen, käydä niin, että tosiasiallisesti suoja-aika kuitenkin pitenisi myös Suomen osalta 70 vuoteen. Lisäksi vallitsisi epävarmuuden tila todennäköisesti useita vuosia siitä, miten tulisi käymään.

Yksityiskohtaiset perustelut

48 §:n 2 mom. Jotta lähettäjäyrytysten oikeuksia käsiteltäisiin muiden lähioikeuksien kanssa samalla tavalla, valiokunta ehdottaa lain 48 §:n 2 momenttia ja siirtymäsäännösten 7 momenttia muutettavaksi. Lain 48 §:n 2 momenttiin valiokunta ehdottaa tarkistusta, joka seuraa suoja-aikadirektiivin 3 artiklan 4 kohdan sanonnasta. Suoja-aikojen laskeminen perustuu lähettäjäyrytysten osalta ensimmäiseen lähettämiseen. Siirtymäsäännösten 7 momenttiin lisätään viittaus lähettäjäyrytysten oikeuksia koskevaan lain 48 §:ään. Lähettäjäyrytysten oikeuksien ajallinen ulottuvuus seuraa siten muiden lähioikeuksien kohdalla omaksuttua ratkaisua.

Voimaantulosäännös

1 mom. Siirtymäsäännösten 1 momentissa oleva voimaantuloajankohta ehdotetaan muutettavaksi. Valiokunta pitää tarkoituksenmukaisena, että laki saatettaisiin voimaan vuoden 1996 alusta lukien.

3 mom. Perustuslakivaliokunta on lausunnonsaan (PeVL 1/1995 vp) kiinnittänyt huomiota siihen, miten laki vaikuttaa voimassa oleviin sopimussuhteisiin. Valiokunnan mielestä hallituksen esityksessä oleva lakiteksti jättää jossain määrin avoimeksi, mitä suoja-ajan pidentäminen merkitsee silloin, kun tekijänoikeus on ennen uudistuksen voimaantuloa sopimuksella luovutettu kokonaan tai osaksi. Hallituksen esityksen perustelujen mukaan tekijänoikeuden pidentyvä suoja-aika tulee laissa säädettyjen oikeuksien haltijoiden hyväksi, jos sopijapuolet eivät ole

muuta tarkoittaneet. Perustuslakivaliokunnan mielestä tämä on sopusoinnussa HM 6 §:n kanssa. Perustuslakivaliokunta on kuitenkin katsonut 3 momentin sanamuodon selkeyttämisen asianmukaiseksi. Sivistysvaliokunta ehdottaa tätä koskevaa täsmennystä voimaantulosäännöksen 3 momenttiin.

5 ja 6 mom. Valiokunta ehdottaa, että 5 momentissa tarkoitettu ennen lain voimaantuloa aloitettua vapaata käyttöä koskeva siirtymäaika olisi vuoden 2002 loppuun asti. Samoin valiokunta ehdottaa radio- ja televisioyhtiöitä koskevaa 6 momenttia muutettavaksi niin, että siirtymäaika olisi vuoden 2002 loppuun.

Valiokunta korostaa hallituksen esityksen perusteluissa lausuttuun yhtyen, että käytön tulee olla aloitettu vilpittömässä mielessä ajankohdalla, jolloin teos ei ollut suojattu. Aloitettu käyttö saadaan saattaa loppuun käyttäen täsmälleen sitä tapaa, jolla käyttäjä on ryhtynyt teosta käyttämään.

Siirtymäsäännösten mukaan yleisön saataviin saattaminen voi säännöksessä todetuin edellytyksin jatkua, mikäli se tapahtuu tavalla, joka on vaatinut olennaisia toimenpiteitä. Valiokunta korostaa sitä, että olennaisilla toimenpiteillä tarkoitetaan sellaista taloudellista panosta, joka ilmenee selvästi dokumentoitavissa ja osoitettavissa olevana rahallisena panostuksena tai määrältään melkoisena henkilötyömääränä.

7 mom. Edellä 48 §:n perusteluissa lausuttuun viitaten momenttia ehdotetaan muutettavaksi. Lisäksi valiokunta on tehnyt viittaukseen teknisuolenteisen korjauksen.

Uusi 8 ja 9 mom. Ehdotetun kaltaista suojaa ei valiokunnan mielestä ole syytä ulottaa kolmansiin maihin nähden, jotka eivät anna Suomelle vastaavaa kohtelua. TRIPS-sopimus aiheuttaa Suomelle eräitä velvoitteita esittävien taiteilijoiden ja äänitteiden tuottajien oikeuksien kohdalla. Näistä syistä siirtymäsäännöksiin ehdotetaan otettavaksi uudet 8 ja 9 momentit.

Edellä ehdotetuilla uusilla siirtymäsäännöksillä ehkäistään lisäksi lainmuutoksen vaikutukset, jotka ulottuisivat ETA- tai EU-alueen ulkopuolelta peräisin olevien teosten suojaan. GATT:in Uruguayan kierroksella tehdyn TRIPS-sopimuksen mukaiset velvoitteet on kuitenkin täytettävä myös ETA:n ja EU:n ulkopuolelta peräisin oleviin kohteisiin nähden.

Uuden 8 momentin 3 kohdan säännöksellä voimaantulosäännöksen 2—6 momenttien soveltaminen kohdistetaan vain ja ainoastaan niihin oikeuksiin (14 artiklan 1, 2 ja 4 kappaleiden

äänitteitä koskevat kopiointi- ja vuokrausoikeudet), joihin suoja-aika on artiklan 6 kappaleen perusteella ulotettava. Artikla velvoittaa myöntämään tämän kohtelun ainoastaan äänitteisiin.

Edellä esitetyn perusteella sivistysvaliokunta kunnioittavasti ehdottaa,

että lakiehdotus hyväksyttäisiin näin kuuluvana:

Laki

tekijänoikeuslain muuttamisesta

Eduskunnan päätöksen mukaisesti muutetaan 8 päivänä heinäkuuta 1961 annetun tekijänoikeuslain (404/61) 43 ja 44 §, 45 §:n 2 momentti, 46 §:n 1 momentti, 46 a §:n 1 momentti, 48 §:n 2 momentti ja 72 §:n 1 momentti, sellaisina kuin niistä ovat 45 §:n 2 momentti, 46 §:n 1 momentti, 46 a §:n 1 momentti ja 48 §:n 2 momentti 24 päivänä maaliskuuta 1995 annetussa laissa (446/95), sekä lisätään lakiin uusi 44 a ja 63 a § seuraavasti:

43, 44 ja 44 a §
(Kuten hallituksen esityksessä)

5 luku

Eräät tekijänoikeutta lähellä olevat oikeudet

45, 46 ja 46 a §
(Kuten hallituksen esityksessä)

48 § (Uusi)

Tallennettua lähetystä ei lähettäjäyrityksen suostumuksetta saa kopioida, lähettää uudelleen eikä levittää yleisön keskuuteen ennen kuin 50 vuotta on kulunut siitä vuodesta, jona *ensimmäinen* lähettäminen tapahtui.

63 a ja 72 §
(Kuten hallituksen esityksessä)

Tämä laki tulee voimaan päivänä kuuta 1996.

(2 mom. kuten hallituksen esityksessä)

Ennen tämän lain voimaantuloa tehtyihin *so-pimuksiin* ja hankittuihin oikeuksiin sovelletaan tämän lain voimaan tullessa voimassa olleita säännöksiä.

(4 mom. kuten hallituksen esityksessä)

Joka on ennen tämän lain voimaantuloa valmistamalla kappaleita teoksesta tai saattamalla teosta yleisön saataville tavalla, joka on vaatinut

olennaisia toimenpiteitä, ryhtynyt käyttämään sellaista teosta, jonka suoja on lakannut ennen tämän lain voimaantuloa, saa hän tämän lain säännösten estämättä saattaa aloitetun käytön loppuun tavanomaisessa ja käytön kannalta tarpeellisessa laajuudessa 1 päivään tammikuuta 2003 mennessä. Mitä edellä säädetään aloitetun käytön loppuun saattamisesta, koskee myös sitä, joka on vastaavissa olosuhteissa ryhtynyt olen-naisiin toimenpiteisiin valmistukseen teoksesta kappaleita tai saattaakseen teosta yleisön saata-viin. Näiden säännösten perusteella valmistettu- ja kappaleita saa edelleen levittää ja näyttää jul-kisesti. Niihin sovelletaan kuitenkin lain 19 §:n 2—4 momentin ja 2 b luvun säännöksiä.

Jos teos sisältyy tallenteeseen, jonka lähettäjä-yritys on suojan lakattua tallentanut nimen-omaan käytettäväksi radio- tai televisiolähetyk-sissä, ja jos tallennus on tehty ennen tämän lain voimaantuloa, saadaan teosta edelleen käyttää lähetyksissä tämän lain säännösten estämättä 1 päivään tammikuuta 2003 asti. Tämä koskee jul-kisen esittämisen osalta myös teoksia, jotka on otettu elokuvaa sisältävään tallenteeseen.

Mitä edellä 2—6 momentissa säädetään, so-velletaan vastaavasti lain 45, 46, 46 a ja 48 §:ssä tarkoitettuihin suojan kohteisiin.

Mitä edellä 2—6 momentissa säädetään, sovel-letaan

1) teoksiin, joiden alkuperämaa on Euroopan talousalueeseen kuuluva valtio,

2) edellä 7 momentissa tarkoitettuihin suojan kohteisiin, jotka ovat peräisin Euroopan talousalu-ueeseen kuuluvasta valtiosta, joiden suojasta Suo-messa on erikseen säädetty, ja

3) *Maailman kauppajärjestön perustamissopimuksen teollis- ja tekijänoikeuksien kauppaan liittyviä näkökohtia koskevan liitesopimuksen (SopS 5/95) 14 artiklan 1, 2 ja 4 kappaleiden mukaisiin äänitteitä koskeviin oikeuksiin siten kuin sanotun artiklan 6 kappaleessa on määrätty. (Uusi)*

Muihin kuin edellä 8 momentissa tarkoitettuihin teoksiin ja muihin suojan kohteisiin tätä lakia sovelletaan ainoastaan, mikäli ne ovat suojattuja tämän lain voimaan tullessa. (Uusi)

Helsingissä 29 päivänä marraskuuta 1995

Asian ratkaisevaan käsittelyyn valiokunnassa ovat ottaneet osaa puheenjohtaja Ala-Harja, varapuheenjohtaja Gustafsson ja jäsenet Karjalainen, Korteniemi, Krohn, U-M. Kukkonen (osit-

tain), Lapintie, A. Ojala, Olin, Räsänen, Tahvanainen, Takkula, Tulonen ja Vehviläinen sekä varajäsen Lindén (osittain).

PERUSTUSLAKIVALIOKUNTA

Liite

Lausunto 1/1995 vp
Hallituksen esitys 8/1995 vp

Sivistysvaliokunnalle

Eduskunta on lähettäessään 3 päivänä touko-kuuta 1995 hallituksen esityksen n:o 8/1995 vp laiksi tekijänoikeuslain muuttamisesta sivistysvaliokuntaan valmistelevasti käsiteltäväksi samalla määrännyt, että perustuslakivaliokunnan on annettava asiasta lausuntonsa sivistysvaliokunnalle.

Valiokunnassa ovat olleet kuultavina neuvoteleva virkamies Jukka Liedes ja nuorempi hallitussihteeri Jorma Walden opetusministeriöstä, lainsäädäntöneuvos Veli-Pekka Viljanen oikeusministeriöstä, oikeustieteen tohtori, oikeusneuvos Pirkko-Liisa Haarmann, professori Mikael Hidén, professori Antero Jyränki, filosofian tohtori, hovioikeudenneuvos Jukka Kempainen ja professori Ilkka Saraviita.

Käsiteltyään asian valtiosääntöoikeudelliselta kannalta perustuslakivaliokunta esittää kunnioittaen seuraavaa.

Hallituksen esitys

Esityksessä ehdotetaan muutettavaksi tekijänoikeuslaissa säädettyjä suoja-aikoja vastamaan Euroopan yhteisöjen lainsäädännössä asetettuja vaatimuksia. Tekijänoikeuden suoja-aika pidennettäisiin 70 vuoteen tekijän kuolinvuodesta. Suoja-aikojen pidentäminen koskisi myös sellaista aineistoa, joka on jo kerran tullut vapaaksi. Siirtymäsäännöksen mukaan tällaisen aineiston käyttö voisi tietyin edellytyksin jatkua vuoden 1999 loppuun asti.

Ehdotettu laki on tarkoitettu direktiivin mukaisesti tulemaan voimaan 30.6.1995.

Lakiehdotus voidaan johtolauseensa mukaan käsitellä tavallisessa lainsäädäntöjärjestyksessä.

Valiokunnan kannanotot

Tekijänoikeus kuuluu sellaisiin varallisuusarvoisiin immateriaalioikeuksiin, jotka luetaan hallitusmuodon 6 §:ssä turvattuun omaisuuteen. Tekijänoikeuden suoja-ajan muuttamisella voi olla erilaisia valtiosääntöoikeudellisesti huomion arvoisia vaikutuksia. Kysymys on siitä, että teokset palautuvat uudistuksen johdosta tekijänoikeuden suojan piiriin sen jo kertaalleen lakattua nykyisen lain mukaan, että tekijänoikeuden luovutussopimusten alaisten teosten suoja-aika pitenee siitä, mikä se lain mukaan oli sopimuksia tehtäessä, tai että eräissä tapauksissa tekijänoikeuden suoja-aika lyhenee lain säätämisen johdosta.

Suoja-ajan lyheneminen voi seurata elokuva-teosta (43 §), nimettömänä julkistettua osista muodostuvaa teosta (44,1 §) sekä julkistamatonta ja nimetöntä teosta (44,3 §) koskevien säännösten muutoksista. Näissäkin tapauksissa suoja-aika yleensä pitenee 50 vuodesta 70 vuoteen; lyhentyminen saattaa johtua suoja-ajan laskemisen muuttuvasta määrittelystä. Kysymyksessä on valiokunnan käsityksen mukaan järjestysluonteinen sääntely, jonka mahdolliset heikentävät vaikutukset ovat vähäisiä. Tällaiset vaikutukset eivät voi muodostua valtiosääntöoikeudellisesti merkittäväksi esteeksi omaisuuden normaalille, kohtuulliselle ja järkevälle käytölle. Kyseiset muutokset voidaan toteuttaa tavallisessa lainsäätämisyjärjestyksessä.

Tapauksissa, joissa teos palaa tekijänoikeus-suojan piiriin, on valtiosääntöoikeudellisesti merkittävää, että tekijänoikeuden aikanaan lakattua teoksen hyödyntämisestä on tullut vapaata. Teos on muuttunut eräänlaiseksi julkiseksi

omaisuudeksi. Siltä osin kuin tällaista teosta ei ole ryhdytty hyödyntämään, ei tekijänoikeussuojan palautumiseen liity sellaista konkreettista varallisuus oikeudellista intressiä, jota hallitusmuodon 6 §:n suoja koskee.

Tilanne on kuitenkin toinen, jos joku muu kuin tekijänoikeuden alkuperäinen haltija on ryhtynyt taloudellisesti hyödyntämään teosta. Tällöin tulee sovellettavaksi lain voimaantulosäännöksen 5 momentti vuoden 1999 loppuun ulottuvasta siirtymäkaudesta. Järjestely antaa riittävän pitkän varautumismahdollisuuden suoja-ajan pidennykseen, mikä kohtuullisuudessaan merkitsee sitä, että lakiehdotus voidaan tältäkin kannalta arvioituna käsitellä tavallisessa lainsäätämisyjärjestyksessä.

Valtiosääntöoikeudellista merkitystä on vielä sillä, miten laki vaikuttaa voimassa oleviin sopimussuhteisiin. Lakiteksti näyttää jättävän josain määrin avoimeksi, mitä suoja-ajan pidentäminen merkitsee silloin, kun tekijänoikeus on ennen uudistuksen voimaantuloa sopimuksella luovutettu kokonaan tai osaksi. Voimaantulosäännöksen 3 momentin sanamuoto voidaan to-

Helsingissä 30 päivänä toukokuuta 1995

sin ymmärtää niin, että myös nykyisen lain suoja-aikasäännöksiä sovelletaan tällaisiin sopimuksiin. Esityksen perusteluissa on lähdetty siitä, että tekijänoikeuden pidentyvä suoja-aika tulee laissa säädettyjen oikeuksien haltijoiden hyväksi — mutta vain lähtökohtaisesti eli jos sopijapuolet eivät ole muuta tarkoittaneet. Valiokunnan käsityksen mukaan tämä esityksestä ilmenevä suhtautuminen on sopusoinnussa sen hallitusmuodon 6 §:n tulkintakäytännössä kehitetyn periaatteen kanssa, että tavallisella lailla ei saa puuttua taannehtivasti varallisuus oikeudellisiin sopimussuhteisiin. Lakiehdotus voidaan siten tältäkin osin käsitellä tavallisessa lainsäätämisyjärjestyksessä. — On kuitenkin asianmukaista selkeyttää lain voimaantulosäännöksen 3 momentin hyvin yleispiirteistä sanontaa.

Edellä esitetyn perusteella perustuslakivaliokunta esittää kunnioittavasti,

että lakiehdotus voidaan käsitellä valtiopäiväjärjestyksen 66 §:ssä säädettyssä järjestyksessä.

Asian ratkaisevaan käsittelyyn valiokunnassa ovat ottaneet osaa puheenjohtaja Håkämies, varapuheenjohtaja J. Koskinen, jäsenet Jäätteen-

mäki, Kallio, H. Koskinen, Kurola, J. Leppänen, Nikula, Prusti, Puhjo ja Rantanen sekä varajäsen Juurola.